

Ovadu, izdajalec, regular guy

Komentar: Aljoša Kravanja

Ko je 10. junija *Guardian* objavil poročilo o množičnem zbiranju zasebnih podatkov, ki ga v tajnosti izvaja ameriška Nacionalna varnostna agencija (NSA), je bila jasna vsaj ena stvar: Edward Snowden, *Guardian*ov vir in trenutno najbolj iskani *whistleblower* na svetu, ni Julian Assange. Snowden ni intelektualec ali prerok, ki bi iskal privrženca, niti ga ne zanima ustanovitev aktivističnega gibanja, podobnega *Wikileaks*. »Sem navaden človek«, je dejal v intervjuju ob objavi poročila, »brez kakršnihkoli posebnih sposobnosti.«

Ta izjava je središčnega pomena za razumevanje Snowdenovega dejanja. Kot poudarja ameriški filozof Frederick A. Elliston, pomemben teoretik *whistleblowinga*, je eden izmed ključnih elementov *whistleblower*jevega razkritja natanko njegova verodostojnost. Osebna ekscentričnost lahko spodkoplje kredibilnost njegovega pričevanja in vzbudi dvome o resničnih motivih, ki so ga pripravili k objavi zaupnih informacij. Tega se nedvomno zaveda tudi ameriška vlada, ki je že od začetka afere *Wikileaks* izpostavljala labilnost Bradleyja Manninga, vojaka, odgovornega za razkritja iz leta 2010. Še toliko manj so verodostojni tisti *whistleblower*ji, ki se odločijo za anonimnost. Pričanje brez priče ne obstaja: prepričljivo je samo tedaj, ko stoji za njim jasno določena oseba, ki se ob razkrivanju informacij o drugih ljudeh zaveda, da tudi sama ne more obdržati privilegija anonimnosti. Edward Snowden je torej še kako zainteresiran, da se – v nasprotju z Manningom – pred javnostjo v celoti razkrije in predstavi kot absolutno navaden (kar nedvomno pomeni tudi normalen) državljani.

Ta formulacija pa bi nam morala dati misliti. Očitno je namreč, da je moral Snowden pri svojem razkritju žrtvovati natanko to, kar je poskušal zaščititi: pravico do zasebnosti. V trenutku razkritja je moral privzeti držo, ki izključuje vsakršno pravico do inti-

mnosti: s celoto svoje osebnosti – biografijo, zgodovino delovnih izkušenj, družinskih in partnerskih razmerij – je moral podpreti verodostojnost informacij, ki jih je razodel svetovni javnosti. Verjetno je za vedno izgubil zmožnost, da avtonomno odloča, kdaj in v kolikšnem obsegu bo njegovo življenje potekalo na javnem prizorišču. O tem nedvoumno priča mesec, ki ga je prebil na Moskovskem letališču Šeremetjevo.

Toda zakaj pričakujemo absolutno osebno in integriteto zlasti od njega, *whistleblower*ja? Zakaj je moral Snowden opravičevati razkritje nepravilnosti, ki jih je zagrešila NSA?

Dvoumnost *whistleblower*jeve vloge postane očitna, če se spomnimo, da večina evropskih jezikov ne pozna vrednostno nevtralne besede za njegovo početje. Slovenska izraza, ki še nablížje opišeta *whistleblower*ja, sta »izdajalec« in »ovadu«; spomnimo se lahko tudi na trpko nemško oznako *Nestbeschmutzer*, »tisti, ki blati lastno gnezdo«. Vsi ti termini so daleč od implicitnega odobravanja, prisotnega v izrazu *whistleblower*, vendar označujejo v bistvu isto idejo. Tako kot *whistleblower* tudi *ovadu* postavi interese širše ali abstraktne družbe nad dobrotitjo neposredne, partikularne skupnosti, v kateri se odvija jo njegove medosebne interakcije (delovna razmerja, osebna znanstva). Skrite pregre-

he te skupnosti, ki jih poznajo le posvečenci, *ovadu* in »žvižgač« razkrinkata pred širšo javnostjo, ki naj bi odločila o njihovi resničnosti in moralni vrednosti.

Na tem dejanju ni nič enostavnega. Snowden se je zavestno odločil, da bo zatajil zaupanje svojih kolegov ter prenehal nastopati v vlogi, ki mu jo priznava njegovo delovno okolje (tj. zasebno svetovalno podjetje Booz Allen in posredno NSA). Toda na ta način se je lahko odrekel tudi nečemu drugemu: pregledu nad ogromnimi količinami zasebnih podatkov, tej nepričakovani moči nad drugimi ljudmi, za katero je presodil, da presega njegove sposobnosti in pristojnosti njegovega delovnega okolja. Snowden nam je pokazal, da sta ti dejanji navsezadnje neločljivi: neupravičeni moči nad drugimi se lahko odrečemo zgolj tako, da izdamo zaupanje tistih, ki nam to moč podeljujejo in priznavajo. Z odpovedjo moči prekinemo red, v katerem smo pripoznani kot »vredni zaupanja« in »kompetentni«, pri čemer postavimo pod vprašaj natanko legitimnost tega delegiranja oblasti.

D. Priest in W. Arkin sta leta 2010 v seriji odmevnih člankov pokazala, da ameriški obveščevalni sistem že dolgo ni več pod nadzorom par jedrnih javnih služb (CIA, FBI ter NSA), temveč se razteza čez nepregledno število zasebnih in paradržavnih informacijskih podjetij, med katerimi najdemo tudi Booz Allen. Ameriška vlada – ne le Obamova, temveč tudi prihodnje administracije – se bo morala spoprijeti z dejstvom, da bo ta razraščeni sistem rekrutiral vse več »regular guys«, ki bodo tako kot E. Snowden na neki točki preprosto zavrnilo zaupano moč. Ali bo zadoščalo, da jih bo vedno znova oklicala za izdajalce? ●